

KACZ LAJOS VISSZAEMLEKEZÉSEI

A Pápai Református Teológiai Akadémia (PRTA) a közelmúltban jelentette meg *Kacz Lajos visszaemlékezései* című kiadványát, melyet dr. Hudi József, a Dunántúli Református Egyházkerület Levéltárának vezetője rendezett sajtó alá, látott el bevezető tanulmánnyal, lábjegyzetekkel.

A kötet jelentőségét az adja, hogy a Pápai Református Kollégium történetének kutatói eddig kevésbé hasznosították a 19. század második felében és a 20. században viszonylag nagy számban fennmaradó naplókat, önéletírásokat, memoárokat. Az elitközpontú művelődéstörténeti kutatás csupán a neves személyiségek személyes hagyatéka iránt érdeklődött. Pedig a híres növendékek mellett a kevésbé ismertek is megörökítették emlékeiket. Kacz Lajos kétségtelenül az utóbbiakhoz tartozott.

Óhatatlanul felvetődik a kérdés: miért lehetnek érdekesek ezek a visszaemlékezések? Azért, mert az „egyszerű ember” szemével mutatják be az adott kor hétköznapjait, az egyén életútját, nevelését, társadalmi kapcsolatait. A történelemkönyvek a legutóbbi időkig csak az ún. történelmi személyiségekre, az elit csoportokra és tagjakra fókuszáltak, napjainkban viszont társadalmi igényné vált a kisemberek hétköznapi világának beemelése a történelembe.

Ki is volt valójában Kacz Lajos? Erre a szerkesztő bevezető tanulmánya ad választ. Kacz 1844. november 9-én Révkomáromban, szegény református nemesi családban született. A családi hagyomány szerint a komáromi Kaczok Ekecsről származtak, s a XIX. század elején már teljesen vagyontalanok voltak. Az édesapa, Kacz István lovakat tartott és előbb dunai hajóvontatással, majd fuvarozással foglalkozott, de tönkrement. A szabadságharc után dunai gőzhajón szolgált, így felesége nélküle, nélkülözések között nevelte gyermekeit.

Kacz Lajos az elemi iskoláit szülővárosában (1851–1855) végezte. Utána asztalos inasnak állt, de édesanyja engedett környezetébe rábeszélésének, és a gyenge fizikumú fiát tovább taníttatta. 1857 szeptemberétől két évig járt a komáromi bencés gimnáziumba. A jó eszű Kacz Lajos a német nyelv elsajátítása végett további két évet a pozsonyi

evangélikus líceumban tanult. Az ötödik-hatodik osztályt a pápai Református Gimnáziumban járta, majd a református teológián folytatta tanulmányait. A teológiai akadémia első évfolyamát Pápán végezte, majd a pesti teológiára iratkozott át. 1868-ban tette le kiemelkedő eredménnyel az első lelkészi vizsgát. Török Pál püspök jóvoltából az 1869/70-es tanévet ösztöndíjasként Hollandiában, az utrecht egyetemen töltötte. Az egyetem a holland tannyelvű oktatás és a magyarországinál konzervatívabb szellem miatt nem igazán nyerte el a tetszését. 1870 májusától utazást tett Angliában, Hollandiában és Németországban.

A család nehéz anyagi helyzete miatt hazatért szülővárosába, ahol kezdetben tanításból élt, majd amint alkalma nyílt rá, a városnál vállalt hivatalt. 1875-ben városi aljegyzővé, 1876-ban főjegyzővé választották. Közben Pápán elvégezte a jogakadémiát és 1873-ban jog- és államtudományi vizsgát tett. 1886-ban gazdasági tanácsnok, 1907-ben első tanácsnok, és nyugdíjazásáig, 1914. február 28-ig helyettes polgármester volt.

A hivatali munka mellett élénken részt vett a város társadalmi és kulturális életében. Kiváló szónerővel adottságait kihasználva folyamatosan felkérték ünnepi beszédek tartására. 1880-tól, alapításától főmunkatársa volt a *Komáromi Lapok* című hírlapnak, melyet egy évig szerkesztett is. A református egyház szolgálatát egész életében fontosnak tartotta. 1909. október 31-én „hatalmas szárnyalású emlékbeszédet” mondott a reformáció és Kálvin János születésének 400. évfordulója ünnepén.

A 70 éves korában nyugdíjba vonuló Kacz Lajos 1914. december elején *Emlékeim* címmel kezdte emlékeinek megörökítését, mellyel néhány hónap leforgása alatt elkészült. Visszaemlékezése bevezetőjében szándékairól így vallott: *„Megjegyzem, hogy én naplót sohasem vezettem, feljegyzéseim, írott emlékeim nincsenek, kivéve azt a néhány levelet, a mely az édes anyámhoz irt leveleimből még fentmaradt. De hát nem azzal a szándékkal írom e sorokat, hogy ezeket bárki tanúképpen idézze, vagy forrásul felhasználja. Nem a nyilvánosságnak szántam ezeket a sorokat; csak a magam számára idézem fel a múltat, hogy abban vissza tekinthek, mintegy átéljem a lefolyt eseményeket.”*

A családi használatra szánt memoár azonban, úgy látszik, más sorsra ítéltetett. S ez azért is jó, mert a kiváló emlékezőképességgel és írói vénával megáldott emlékező a mai olvasó számára is hiteles, hatásos és tanulságos írásművet hagyott hátra. Visszaemlékezéséből pontos képet kapunk családjáról, gyermek-, ifjú-, és felnőtt koráról. Nemcsak Komáromról, hanem ifjúkora többi színhelyéről – Pozsonyról, Pápáról, Pestről és Utrechtről – is eleven képet rajzolt. Érzékletesen mutatta be a reformkor, a szabadságharc, az önkényuralom korát és az alkotmányos időszakot, melyet 1919 tavaszán rögzített feljegyzéseivel egészített ki. A nehéz, mégis szép gyermekkor, a diákelet, a korabeli iskolakultúra bemutatása fontos művelődéstörténeti dokumentummá avatja visszaemlékezését. Kacz Lajos 1921. november 1-jén hunyt el. A Trianon utáni viszonyokra jellemző, hogy a pápai sajtó csak 1922. január 6-án adta tudtul halálhírét. Fia, Komáromi Kacz Endre (1880–1969), aki örökölte apja

kézügyességét és rajzkészségét, ekkor már neves festőművész volt és Budapesten élt. Vele fiágon kihalt a család. Az *Emlékeim* kézírata leányágon öröklődött tovább, míg nem *Dávidházy István* soproni helytörténészhez, Kacz dédunokájához, tőle pedig a pápai teológiához került.

A közel 330 oldalas könyv olvasását és a szöveg értelmezését megkönnyíti, hogy dr. Hudi József a könyvben előforduló nevekre, adatokra, eseményekre, kifejezésekre megbízható és szakszerű magyarázatot ad a közel 380 lábjegyzetben. Az idegen szavak magyarázatát, a gazdag bibliográfiát, az angol és német nyelvű összefoglalót a kötet végén találjuk.

Az első világháború előtti „boldog békeidők” különös, már-már mesés ködökbe burkolódzó világgént élnek a magyar köztudatban. Kacz Lajos visszaemlékezése oszlatja a ködöt és visszahúz bennünket a földre, a küzdelmekkel teli, mégis szép hétköznapokba.

